

BITIRUVCHI SINFLARDA GENDER YONDASHUVI ASOSIDA O'QUV JARAYONINI AMALGA OSHIRISHNING NAZARIY QOIDALARI

Sharifzoda Sardorbek O'razboy tabib o'g'li

Ma'mun universiteti nodavlat ta'lim muassasasi Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektori, dotsent
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

e-mail: sharifzoda_1978@mail.ru

Karimov Habibulla Qodomboevich

Urganch davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi
<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10612564>

ARTICLE INFO

Received: 25th January 2024

Accepted: 30th January 2024

Online: 31th January 2024

KEY WORDS

Gender yondashuvi, yondashuv tamoyillari, ta'limni individuallashtirish, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, psixofiziologik xususiyatlar, gender ta'lim muhiti, gender stereotiplari.

ABSTRACT

Pedagogik fan tomonidan gender yondashuvini o'rganish muammosi zamonaviy ta'lim tizimidagi o'zgarishlar tufayli juda dolzarbdir. Gender yondashuvining maqsadi o'quvchi shaxsining ma'lum bir gender vakili sifatida potentsialini rivojlantirishning an'anaviy madaniy cheklovlarini qayta ko'rib chiqish, uning o'zini maksimal darajada anglashi uchun sharoit yaratishdir. Gender yondashuvini amalga oshirish o'quv jarayonini tashkil etish usullari va olingan natijalar sifati bo'yicha an'anaviylardan farq qiladigan yangi o'quv modellarini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazishni talab qiladi. Gender yondashuvini amalga oshirish o'qituvchining malakasiga, ya'ni uning gender kompetentsiyasini shakllantirishga ma'lum talablarni qo'yadi. Gender yondashuvini qo'llash uning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi bir qator asosiy umumiy tamoyillar va tamoyillarga asoslanadi. Ushbu maqolada gender yondashuvini amalga oshirish usullari har xil va o'quv jarayonini tashkil etishni o'zgartirishni o'z ichiga oladi, shu jumladan ta'limni tashkil etish usullari, vositalari, shakllarini tanlash, ta'lim mazmunini o'zgartirish, o'quv rejalari, dasturlarini yaratish, o'quv adabiyotlarini yozish, bitiruvchi sinf o'quvchilarning gender va individual psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda topshiriqlar tuzish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kirish:

Zamonaviy jamiyatda va davlat talablari darajasida, individual ta'lim traektoriyasining tuzilishi bo'yicha genderning o'ziga xos xususiyatlarini, individual yosh, psixologik va fiziologik xususiyatlarini hisobga olmagan holda amalga oshirib bo'lmaydigan ta'lim dasturlarini, ta'limni individuallashtirishni ta'minlaydigan ta'lim muassasalarining turlari va turlarining xilma-xilligiga ehtiyoj ortib bormoqda.

Ushbu o'zgarishlar nafaqat har bir o'quvchining yutuqlari darajasiga alohida e'tibor berilishini, balki uning shaxsiy xususiyatlarini, xususan, gender xususiyatlarini shakllantirishni ham ko'rsatadi. Pedagogikada "gender" strukturani insonda ham madaniy, ham biologik sintez qiluvchi ijtimoiy gender tushunchasi deb hisoblash odat tusiga kiradi. Shu bilan birga, gender farqlar, o'g'il va qizlarga, erkak va ayollarga xos bo'lgan, ularning genderi va yoshi, odob - axloq qoidalari va ijtimoiy-madaniy mansubligi bilan bog'liq bo'lgan keng doiradagi namoyonlarga e'tiborni qaratadi¹.

E. L. Xarlova haqli ravishda genderni shaxsning asosiy xususiyatlariga bog'laydi. Insonning ijtimoiy rivojlanishi ko'p komponentli tuzilma bo'lib, gender to'rtta xususiyatlar guruhi bilan belgilanadi:

- ❖ *Biologik;*
- ❖ *gender stereotiplar;*
- ❖ *gender me'yorlari;*
- ❖ *gender o'ziga xosligi.*

Tadqiqotchilar ta'limda gender yondashuvini amalga oshirishning o'ziga xos rolini ta'kidlaydi, bu bolaning o'ziga xos usullarini, ichki dunyosini ochib berishga, "*individual ma'naviy va axloqiy rivojlanish*" yo'llarini izlashga yordam beradi².

Biologik determinizm tarafdorlari ushbu tushunchani funktsional interhemisferik assimetriya uslublari bilan o'zaro bog'liq holda, "*miyaning chap va o'ng yarim sharlari har bir aqliy funktsiyaga qo'shadigan hissaning tengsizligi, sifat jihatidan farqi*"ni ifodalaydi.

O. A. Solomennikova, N. A. Barannikov gender yondashuvini gender - rol tarbiyasi bilan bog'laydi, bu mualliflar tomonidan berilgan tushunchalarni aniqlashni taklif qiladi³.

Ta'limni tolerantlik tamoyiliga tayanib, o'quv mashg'ulotlarini individuallashtirish va shaxsiy salohiyatini rivojlantirishga intilib, tadqiqotchilar har ikki gender vakillarini o'qitish uchun derokomfort sharoitlari genini yaratish uchun gender yondashuvidan foydalanishni zarur deb bilishadi. Gender yondashuvini amalga oshirish muammolariga bag'ishlangan ko'plab nazariy ishlanmalar, muhokama qilinayotgan mavzuga qiziqish ko'plab talqinlarni amalga oshirishga olib keldi. "Gender" tushunchasining biologik va ijtimoiy tarkibiy qismlarining bo'linmasligini qayd etishni E. N. Kamenskaya gender yondashuvini pedagogik faoliyatda uslubiy yo'nalish deb hisoblaydi, bu o'zaro bog'liq tushunchalar, g'oyalar va harakat usullari tizimiga tayanib, bolaning o'zini o'zi bilish, o'zini o'zi yaratish va o'zini o'zi anglash jarayonlarini ta'minlash va qo'llab-quvvatlashga imkon beradi⁴.

L. V. Shtylevaning o'ziga xos ta'limga doir ishida gender yondashuvini "*samarali ta'lim muhitini yaratish organining uslubiy printsiplaridan biri, har bir o'quvchining individualligini va*

¹ Мудрик, А. В. О полоролевом (гендерном) подходе в социальном воспитании / А. В. Мудрик // Народное образование. 2007. № 5. С. 176.

² Харлова, Е. Л. Гендерный подход в воспитании в системе дополнительного образования детей / Е. Л. Харлова // Вестник Университета Российской академии образования. 2006. № 4. С. 96.

³ Соломенникова, О. А. Преемственность в работе начальной школы и дошкольного учреждения / О. А. Соломенникова, Н. А. Баранникова // Начальная школа. 2008. № 2. С. 5.

⁴ Каменская, Е. И. Гендерный подход в педагогике : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01 / Каменская Елена Николаевна. Ростов-н/Д, 2006. 48 с.

o'zini o'zi anglashi, ham ayol, ham erkakdan biri sifatida tushunishga yondashadi" deya fikr bildirgan⁵.

Ta'lim tizimini gender va ijtimoiy munosabatlarni ko'paytirishning kuchli vositasi sifatida ko'rib chiqishda O. A. Konstantinova, M. K. Ulanova *"gender yondashuvida o'quvchilarga o'ziga xos individual xususiyatlari bilan o'zini namoyon qilish imkoniyatini beradigan o'quv jarayonini tashkil etishni va ijtimoiy tajribani o'zlashtirish, ta'limning ijtimoiylashuvini ta'minlash-ijtimoiy farqlar va genderni asoslangan ijtimoiy identifikatsiyani tahlil qilish lozim"* deydi⁶.

O. V. Vashetina birinchi bo'lib *"erkaklar va ayollarning psixofiziologik va ijtimoiy - madaniy xususiyatlarini o'rganish usullari"* ni hisobga olgan holda, turli gender vakillari o'rtasidagi manfaatlar va munosabatlar usullarini hisobga olgan holda, gender tengligini har - monizatsiya qilish dasturlarini amalga oshirish orqali o'qitishga haqiqiy gender yo'nalishi va gender yondashuvini ta'kidlaydi⁷.

A. O. Kopylova pedagogik va ta'limdagi gender yondashuvida o'quvchining o'ziga xosligini namoyon etishga individual yondashuvni ko'radi, uni amalga oshirish bolalarga alohida parallel ta'limni joriy etishni talab qiladi.

T. A. Gorshkova, gender yondashuv deganda har birining gender xususiyatlarini hisobga olgan holda o'quvchilarning qobiliyatlarini to'liq ochib berishga qaratilgan o'quv jarayonining tizimli o'zgarishi (mazmuni, usullari, shakllari, o'quv vositalari va boshqalar) tushunilishi kerakligini aniqlaydi.

N. Yu. Erofeeva gender yondashuvini *"ijtimoiy hodisalarga maxsus metodolog - jiddiy yondashuv"* deb tushungan holda, o'qitishda gender yondashuvini *"ayol va erkak idrok prizmasi orqali o'quv ma'lumotlarini taqdim etish usullari va usullarini"* qayta ko'rib chiqish sifatida ko'rib chiqadi.

Shunday qilib, gender yondashuvi ta'limning tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqilishi mumkin, bunda o'quvchining gender va individual psixofiziologik xususiyatlari hisobga olinadi, gender qulay muhitini yaratish zarurati hisobga olinadi, har bir o'quvchining dividend potentsialini maksimal darajada oshirish uchun teng imkoniyatlar beriladi, ikkala gender vakillariga teng munosabat, qizlarning qobiliyatlari tengligi tan olinadi. Ta'lim-tarbiya jarayoni ilmiy-tadqiqot institutini gender stereotiplaridan ozod qilishda gender yondashuvining missiyasini aniqlash, har bir o'quvchining o'zini o'zi anglaydigan shaxsning individualligini namoyon etish uchun ta'lim makonini kengaytirish, bolalarni teng huquqli sheriklik ruhida tarbiyalash lozim.

Gender yondashuvining mohiyati shaxsning qiymat-semantik gender rivojlanishi, shaxsning individualligini pedagogik qo'llab-quvvatlash, shaxsga yo'naltirilgan gender ta'lim strategiyalarini loyihalash orqali "o'zini maksimal darajada anglashga va o'z xususiyatlarini ochib berishga qodir bo'lgan madaniyat odamini tarbiyalashdir.

⁵ Штылева, Л. В. Фактор пола в образовании : гендерный подход и анализ / Л. В. Штылева. М. : ПЕР СЭ, 2008. 209 с.

⁶ Константинова, О. А. Гендерный подход к обучению школьников: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Константинова Ольга Александровна. Саратов, 2005. 22 с.

⁷ Вашетина, О. В. Гендерный подход в образовательных системах Великобритании и США : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Вашетина Оксана Викторовна. Казань, 2011. 21 с.

Gender yondashuvining maqsadi shaxsni ma'lum bir genderga mansubligiga qarab shaxs potentsialini rivojlantirishning an'anaviy madaniy cheklovlarini qayta ko'rib chiqish, bolalarning maksimal o'zini o'zi anglashi uchun sharoit yaratish, bu an'anaviylardan farq qiluvchi yangi o'quv modellarini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazishni talab qiladi. O'quv jarayoni, olingan natijalarning sifati, shuningdek pedagogikada "gender" tushunchasini aniqlashni rivojlantirish, gender sxemalarning qurilishiga eng moyil bo'lgan bitiruvchi sinf o'quvchilari uchun ta'limni tashkil etishda gender shaxsiga haddan tashqari murojaat qilishdan qochish zarurligini anglash orqali erishish mumkin. Shuningdek, gender rolni o'rganish, birinchi navbatda, ayol / erkak individualligini yaxshilashga qaratilgan va gender yondashuvi tabiatga o'xshash va ijtimoiy jihatdan aniqlangan haqiqatni nazarda tutadi, chunki insonning ijtimoiy - psixologik holatini aks ettiradi.

Gender yondashuvini amalga oshirish samaradorligi mezonlari, shu jumladan ikkala gender vakillarini o'qitishning gender afzalliklarini hisobga olish to'g'risida turli xil fikrlar mavjud, o'qituvchilar tomonidan gender stereotiplarini e'tiborsiz qoldirish, jinsiy bo'lmagan strategiyaga tayanish, maktablarda gender tengligiga erishishga qaratilgan strategiyalardan foydalanish, alohida va parallel qo'shma ta'limga ega maktablarda gender uchun qulay sharoitlarni yaratish⁸. Ta'lim va maktabni gender tahlil qilish mezonlari atrof-muhit, gender tengligi tamoyillariga asoslangan asos sifatida:

- *mavjudlik printsipi;*
- *teng muomala printsipi;*
- *natijalarning tengligi printsipi*⁹.

Shuningdek, gender yondashuvini amalga oshirish uchun bir qator talablarni ta'kidlash maqsadga muvofiqdir:

- ❖ o'qitishda ijtimoiy omillarni hisobga olish;
- ❖ jismoniy va psixologik, ayniqsa o'quvchi shaxsiyatining holatini hisobga olgan holda ta'limni individuallashtirish;
- ❖ gender yondashuvi nuqtai nazaridan ta'limni farqlash;
- ❖ o'quvchilarga o'quv fanlarini individual sur'atda o'rganish imkoniyatini berish;
- ❖ tavsiyalar bilan didaktik vositalarning barcha turlarini yaratish turli o'quvchilar guruhlarida foydalanish uchun gender ko'rsatkichlari bo'yicha umumiy ma'lumotlar;
- ❖ kichik sinflarda imtiyozli o'qitish, qattiq sinf tizimidan voz kechish [9, 74-bet].

So'nggi psixologik va pedagogik tadqiqotlarni tahlil qilish gender yondashuvini amalga oshirish usullarini aniqlashga imkon beradi:

1) *o'quv jarayonini tashkil etish, shu jumladan ta'limni tashkil etish usullari va vositalari, shakllarini tanlash;*

2) *o'quv rejalari, dasturlarini yaratishni o'z ichiga olgan ta'lim mazmunini o'zgartirish, o'quv adabiyotini yozish, gender turlarini hisobga olgan holda topshiriqlar tuzishning psixofiziologik xususiyatlari;*

3) *alohida va parallel ta'lim maktablarini yaratish.*

⁸ Вашетина, О. В. Гендерный подход в образовательных системах Великобритании и США : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Вашетина Оксана Викторовна. Казань, 2011. 12 с.

⁹ Штылева, Л. В. Фактор пола в образовании : гендерный подход и анализ / Л. В. Штылева. М. : ПЕР СЭ, 2008. 219 с.

Ta'lim usulini tanlashning ahamiyati bolalarning genderiy xususiyatlarini hisobga olish, ta'lim va tarbiyalashning tashkiliy shakllari va usullarini tanlashda muhim, ammo yetarli emas. Gender yondashuvini *"tenglik asosida gender o'zaro ta'sirini standartlashtirish"*ni nazarda tutadigan zamonaviy ta'lim printsipi sifatida ko'rib chiqib, E. N. Kamenskaya gender yondashuvining texnologik tarkibiy qismlarini keltiradi, dialogik, o'yin usullari, tanlov holatini yaratish usullari, pedagogik qo'llab-quvvatlash¹⁰. Sinflarning mazmunli tarkibiy qismiga kelsak, tadqiqotchilar *"sinfidagi gender nutqi, ish dasturlarining mazmuni va tematikasini o'zgartirmasdan mumkin"*, deb hisoblashadi, bu jamiyat hayotining barcha sohalariga kirib boradigan, shaxsiy hayot, sport, san'at, ilmiy kashfiyotlar tarixi, mamlakatshunoslik mavzulariga bag'ishlangan genderning o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq. Biroq, A. V. Smirnovaning fikriga ko'ra, buni e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi, darsliklarda xususan, bitiruvchi sinflar uchun gender stereotiplarining ildiz otishi, erkaklik va ayollik, shuningdek ularning tengsizligi haqidagi an'anaviy g'oyalarga asoslangan, gender stereotiplarini tarjima qilishga yordam beradigan tasviriy komponent juda muhimdir.

Individual gender ta'limi tarafdorlari turli xil ilmiy bilimlarning (*neyropsixologiya, psixologiya, tibbiyot, pedagogika*) turli sohalaridagi tadqiqotlar ma'lumotlariga asoslanib, o'quv jarayonini amalga oshirishda psixofiziologik omillarning ahamiyatini ta'kidlaydilar. Turli gender vakillarining itellektual rivojlanish sur'atlarida farqlar mavjudligini, buning asosiy sababi biologik omil, ya'ni miya yarim sharlarining funktsional ixtisoslashuvi deya takidlaydilar. I. S. Kona nuqtai nazarida *"ta'limot to'g'risida qo'shma va teng huquqli ta'lim alohida-alohida emas, balki ijtimoiy jihatdan ko'proq funktsionaldir"*, chunki ta'limni genderga qarab ajratish jiddiy ilmiy asosga ega emas, gender pedagogikasining roli gender stereotiplarini yo'q qilishdir.

I. S. Kletsinning fikricha, alohida ta'limning kamchiliklari haqida o'ylab, ikkinchisiga gender differentsiatsiyani birlashtirish, ong darajasida sodali stereotiplar geni, qarama - qarshi gender bilan aloqa qilish tajribasining yetishmasligi, qarama-qarshi genderni idealizatsiya qilish, qizlarning faqat oila sohasida o'zini o'zi anglashga yo'naltirilganligi, mumkin bo'lgan tengsizlik g'oyasini birlashtirish kiradi.

O'g'il bolalar va qizlarning fanlarni o'rganishga bo'lgan qiziqishi, o'qituvchining munosabatining ahamiyatini oshirish, o'qituvchilarning yetarli darajada tayyor emasligi, ijodkorlik muhitining yo'qligi, zamonaviy demokratik jamiyatda er va ayol rollarini birlashtirish tendentsiyasining buzilishi bilan bog'liq. L. V. Shtyleva *"gender tarkibiy qismini favqulodda pedagogik ta'limga targ'ib qilish"*ning alohida ahamiyatini ta'kidlab, shuningdek, bolalarni bir martalik o'qitish orqali amalga oshiriladigan mahalliy pedagogikada gender yondashuvining ustunligini ko'rsatadi¹¹.

Gender yondashuvi asosida o'quv jarayonini amalga oshirish, birinchi navbatda, o'qituvchi va ta'lim psixologlariga yuqori talablarni qo'yadi, bu jarayonni maktab ta'limining indifferentsligidan voz kechganda, uning mazmunsizligidan voz kechadi. Gender yondashuvini qo'llash, birinchi navbatda, o'qituvchining gender kompetentsiyasini shakllantirishni talab

¹⁰ Каменская, Е. И. Гендерный подход в педагогике : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01 / Каменская Елена Николаевна. Ростов-н/Д, 2006. 9 с.

¹¹ Штылева, Л. В. Фактор пола в образовании : гендерный подход и анализ / Л. В. Штылева. М. : ПЕР СЭ, 2008. 28 с.

qiladi, bu bilim, ongdan iborat bo'lib, muloqot va faoliyatda namoyon bo'ladigan shaxsning muhim gender xususiyatlarining kombinatsiyasi bo'lib, bir qator asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi: *"pedagogik faoliyatda gender ishtiroki, pedagogik muloqotda gender kompetentsiyasi va shaxsiy-individual gender kompetentsiyasi"*¹².

O'qituvchi rejalashtirish (tashkilotning mazmuni, usullari va shakllari) va bolalar bilan ishlash (pedagogik aloqa) paytida o'ng va chap yarim sharlarning pishib yetish xususiyatlariga bog'liq bo'lgan kognitiv rivojlanish asosida yotgan har bir genderni xos psixofiziologik imkoniyatlarni hisobga olishi kerak;

- ❖ darsni, o'qitish shakllari va usullarini, maxsus tanlangan didaktik materialni saqlash o'quvchining genderi o'ziga xosligini shakllantirishga yordam berish (L. V. Shtileva)¹³;
- ❖ bolaning gender o'ziga xosligini hisobga olgan holda, qo'llanilayotgan darsliklarning vazifalarini o'zgartirib, ularni bosh miya yarim sharlarining funktsional assimetriyasining har xil turlari bo'lgan maktab o'quvchilarini o'qitish uslublariga moslashtirish, ochib berish¹⁴;
- ❖ qo'llaniladigan strategiyani to'g'ri tanlashni amalga oshirish o'qitish jarayonida: gender neytral (*o'qituvchi gender stereotiplarining o'quvchilarga ta'sirini aks ettiradi*);
- ❖ anti-jinsiy (*o'qituvchi har xil genderdagi prepozitorlar uchun noan'anaviy xatti-harakatlar uslubini himoya qiladi, ularning fikri gender haqidagi mavjud prepozitsiyalarga mos kelmaydigan o'quvchilarni qo'llab-quvvatlaydi*)¹⁵.

Tadqiqotchilar gender yondashuvini amalga oshirish uchun asos sifatida turli xil qoidalarni taklif qilishadi, xususan, umumiy printsiplarni (*tabiatga muvofiqlik printsiipi, madaniyatga muvofiqlik printsiipi, individual-shaxsiy yondashuv printsiipi, qiymat-semantik yo'nalish printsiipi, o'zini aktuallashtirish printsiipi, tanlash printsiipi, ijodkorlik va muvaffaqiyat printsiipi, ishonch va qo'llab-quvvatlash printsiipi*) va gender yondashuvining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi printsiplar (*tenglik printsiipi, gender identifikatsiyasini shakllantirish printsiipi, gender muvozanati printsiipi*), maktab o'quvchilarini o'qitishda gender yondashuvini amalga oshirishning mumkin bo'lgan mexanizmlari:

- 1) o'quvchilarning individual va shaxsiy xususiyatlarini diagnostika qilish (*miya yarim sharlarining funktsional assimetriyasini va o'rganish uslubini aniqlash*);
- 2) darsliklar va o'quv qo'llanmalarida o'quv materiallarini taqdim etish uslubini aniqlash;
- 3) o'qituvchilar tomonidan o'quv ma'lumotlarini taqdim etish uslubini aniqlash;
- 4) o'quvchilarning gender xususiyatlariga ko'ra ta'lim profilini tanlash¹⁶.

Pedagogikada gender yondashuvini amalga oshirishning asosiy shartlari sifatida makro va mikro darajada shakllangan sharoitlar, shu jumladan erkak o'qituvchilarni maktabga jalb qilishda, turli gender vakillarini birgalikda o'qitishda, o'qituvchining gender kompetentsiyasini

¹² Каменская, Е. И. Гендерный подход в педагогике : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01 / Каменская Елена Николаевна. Ростов-н/Д, 2006. 55 с.

¹³ Штылева, Л. В. Фактор пола в образовании : гендерный подход и анализ / Л. В. Штылева. М. : ПЕР СЭ, 2008. 246 с.

¹⁴ Константинова, О. А. Гендерный подход к обучению школьников: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Константинова Ольга Александровна. Саратов, 2005. 22 с.

¹⁵ Вашетина, О. В. Гендерный подход в образовательных системах Великобритании и США : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Вашетина Оксана Викторовна. Казань, 2011. 17 с.

¹⁶ Константинова, О. А. Гендерный подход к обучению школьников: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Константинова Ольга Александровна. Саратов, 2005. 22 с.

rivojlantirishda, o'quvchilar va o'qituvchilarning gender xususiyatlarini hisobga olgan holda, bolaning manfaatlariga mos keladigan faoliyat turlarini rag'batlantirish, o'quvchilarni maktabga jalb qilish, turli gender vakillarining yashirin imkoniyatlarini aniqlash orqali gender individualligini o'z-o'zini takomillashtirish¹⁷.

Xulosa:

Gender yondashuvini amaliy qo'llashning nazariy asoslari bo'yicha keng ko'lamli tadqiqotlarga qaramay, bugungi kunda uni amalga oshirishning yagona umume'tirof etilgan modeli mavjud emas, bu esa ushbu muammolar doirasida keyingi ilmiy izlanishlar imkoniyatini qoldiradi. Shu bilan birga, ta'lim jarayonida psixologik omilni hisobga olishning muhim salohiyati umume'tirof etilgan bo'lib, bu barcha ta'lim darajalarida gender yondashuvini faol amalga oshirish zarurligini ko'rsatadi: maktabdan oliy ta'lim darajasigacha, o'z-o'zini rivojlantirishga ko'maklashish, o'quvchining individualligini takomillashtirish, uning potentsial imkoniyatlarini to'liq ochib berish va rivojlantirish, shaxsning gumanistik yo'nalishini shakllantirish lozim.

References:

1. Мудрик, А. В. О полоролевом (гендерном) подходе в социальном воспитании / А. В. Мудрик // Народное образование. 2007. № 5. С. 175-181.
2. Харлова, Е. Л. Гендерный подход в воспитании в системе дополнительного образования детей / Е. Л. Харлова // Вестник Университета Российской академии образования. 2006. № 4. С. 95-98.
3. Вашетина, О. В. Гендерный подход в образовательных системах Великобритании и США : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Вашетина Оксана Викторовна. Казань, 2011. 21 с.
4. Каменская, Е. И. Гендерный подход в педагогике : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01 / Каменская Елена Николаевна. Ростов-н/Д, 2006. 62 с.
5. Штылева, Л. В. Фактор пола в образовании : гендерный подход и анализ / Л. В. Штылева. М. : ПЕР СЭ, 2008. 316 с.
6. Sharifzoda, S. U. (2021). Pedagogical aspects of the process of formation of basic competencies using integrated learning materials. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 06 (98), 760-763.
7. SHARIFZODA, S. (2023). Strategies for preparing future teachers for pedagogical activity on the basis of a gender approach. *International bulletin of engineering and technology*, 3(4), 173-176.
8. Sharifzoda, M. (2022). Using The Didactic Views Of Abu Ali Ibn Sino In The Formation Of Basic Competences In Students. *Solution of social problems in management and economy*, 1(7), 130-136.
9. Угли, Ш. С. У. Т. (2020). Интегративный подход в формировании базовых компетенций учащихся в образовательном процессе. *International scientific review*, (LXXIII), 77-79.

¹⁷ Каменская, Е. И. Гендерный подход в педагогике : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01 / Каменская Елена Николаевна. Ростов-н/Д, 2006. 9 с.

10. UZBEKISTAN, U. (2019). Possibilities Of Using An Integrative Approach In The Formation Of Key Competences Of Pupils. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(10)*.
11. Sardorbek, O., Sharifzoda, L., Xudoyberganov, D. Y. O. G. L., & Safayeva, D. H. Q. (2022). Umumiy O'rta Ta'lim O'quvchilarida Tayanch Kompetensiyalarni Shakllantirishda Integrativ Yondashuvdan Foydalanishning Pedagogik Shartsharoitlari. *Academic research in educational sciences, 3(7)*, 134-139.
12. Sharifzoda, S. O., Xudoyberganov, D. Y. O. G. L., & Safayeva, D. H. Q. (2022). Umumiy O'rta Ta'lim O'quvchilarida Tayanch Kompetensiyalarni Shakllantirishda Integrativ Yondashuvdan Foydalanishning Pedagogik Shart-Sharoitlari. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(6)*, 199-205.
13. Sardorbek, O., Sharifzoda, L., & Karimov, H. Q. (2022). gender yondashuv asosida o'quvchi-qizlarda ijtimoiymadaniy kompetentlikni rivojlantirish omillari. *Academic research in educational sciences, 3(7)*, 371-375.
14. Sharifzoda, S. O. Strategies for forming competencies in students based on an integrative approach. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies/ISSN, 2750-8587*.